

Prikazi knjiga

MANNHEIMER GUTACHTEN zu ausgewählten Lehrwerken

DEUTSCH ALS FREMDSPRACHE; Kommission für Lehrwerke DaF: Ulrich Engel, Wolfgang Halm, Hans-Jürgen Krumm, Wolf Dieter Ortmann, Robert Picht, Dietrich Rall, Walter Schmidt, Gerhard Stickele, Klaus Vorderwülbecke, Alojs Wierlacher; Julius Groos Verlag Heidelberg 1977, str. 288.

Komisija sastavljena od poznatih stručnjaka lingvisti i didaktičara obavila je opsežan i veoma koristan posao pregledavši 15 udžbenika nemačkog jezika namenjenih onima koji taj jezik uče kao strani. Rezultati analize tih udžbenika izneti su u knjizi pod gornjim naslovom. Komisija je ograničila svoju analizu na udžbenike koji su pisani i objavljeni u SR Njemačkoj, koji s obzirom na svoju primenu nisu regionalno ograničeni i na one koji su namenjeni učenicima, odnosno studentima. Razmatrani su sledeći udžbenici:¹

ADLER/STEFFENS (skraćeni naslov)
Adler, Klaus; Steffens, Benno:

Deutsch für die Mittelstufe, Band 1, München (Hueber) Texte und Übungen, 1974.

BNS (skraćeni naslov)

Braun, Korbinian; Nieder, Lorenz; Schmöe, Friedrich:

Deutsch als Fremdsprache, Stuttgart (Klett)
Übungsbuch IA, Grundkurs, 1974
Übungsbuch IB, Ergänzungskurs, 1974 (Braun/Schmöe)
Übungsbuch II, Aufbaukurs, 1974

DEMETZ/PUENTE (skraćeni naslov)

Demetz, H. J.; Puente, J. M.:

Deutsch — ihre neue Sprache, Wiesbaden (Falken-Verlag) Übungsbuch, 1973

DEUTSCH × 3 (skraćeni naslov)

Griesbach, Heinz:

¹ Ovdje su iz prostornih razloga navedeni samo autori i naslovi udžbenika. Izostala je sva ostala udžbenička literatura i didaktički materijal (sveske za učenike, testovi, audio-vizuelna sredstva, priručnik za nastavnike i sl.).

Deutsch × 3, Berlin (Langenscheidt)
Lehrbuch I, 1974

DEUTSCH 2000 (skraćeni naslov)

Schäpers, Roland u. a.:

Deutsch 2000, München (Hueber)

Schülerbuch I, ⁴1974

Schülerbuch II, ²1974

Schülerbuch III, 1974

KAUFMANN (skraćeni naslov)

Kaufmann, Gerhard:

Wie sag ich's auf deutsch?, München (Hueber) ⁵1973

KESSLER (skraćeni naslov)

Kessler, Hermann:

Deutsch für Ausländer, Königswinter (Verlag für Sprachmethodik)

Teil I: Leichter Anfang, ⁶1974

Teil II: Schneller Fortgang, ¹³1973

MODERNE WELT (skraćeni naslov)

Griesbach, Heinz:

Deutsch für Fortgeschrittene, München (Hueber)

Moderne Welt 1, 1970

Moderne Welt 2, ³1974

SCHADE (skraćeni naslov)

Schade, G.:

Einführung in die deutsche Sprache der Wissenschaften, Berlin ⁵1975 (E. Schmidt)

SCHÖLER (skraćeni naslov)

Schöler, Waltraud:

Programmiertes Deutsch, Paderborn (Schöningh)

Lehrbuch Band 1, ²1972

Lehrbuch Band 2, 1972

SCHULZ - GRIESBACH (skraćeni naslov)

Schulz, Dora; Griesbach, Heinz:

Deutsche Sprachlehre für Ausländer, München (Hueber)

Grundstufe in einem Band:

Lehrbuch, ⁴1974

Grundstufe in 2 Bänden:

Lehrbuch 1. Teil, Neubearbeitung 1976

Mittelstufe: Moderner deutscher

Sprachgebrauch:

Lehrbuch, 1966

Lehrwerke für Kinder und Jugendliche

AUF DEUTSCH, BITTE! (skraćeni naslov)

Schulz-Griesbach-Lund/Lund-Heinsen:

Auf deutsch, bitte! München (Hueber)

Band 1 (Schülerbuch), ⁴1974

Band 2 (Schülerbuch), ³1974

MAHLER/SCHMITT (skraćen naslov)
Mahler, Gerhard; Schmitt, Richard:

Wir lernen Deutsch. Unterrichtswerk
für den Deutschunterricht im Aus-
land, Frankfurt (Diesterweg)
Band 1, 1972

VORWÄRTS (skraćen naslov)
The Nuffield Foundation: Vorwärts In-
ternational, 1969 ff.

- Stufe 1A: Lehrerhandbuch, 1971
Lese- und Schreibübungen (1. Häl-
fte), 1974
- Stufe 1B: Lehrerhandbuch, 1971
Lese- und Schreibübungen (2. Häl-
fte), 1974
- Stufe 2A: Lehrerhandbuch, 1972
Wir lesen und schreiben 2 i 3 1969
- Stufe 2B: Lehrerhandbuch, 1972
Wir lesen und schreiben 4, 5, 1970
- Stufe 3: Lehrerhandbuch, 1972
Schülerbuch (4 Einheiten), 1972

KOMM BITTE! (skraćen naslov)
Schuh, Hermann:

Komm bitte!, München (Hueber)
1974

Pre no što su pristupili opisivanju, analizi, pa i vrednovanju ovih udžbenika, članovi komisije su izradili veoma detaljne kriterije po kojima su svaki udžbenik ponaosob zajedno sa svim popratnim didaktičkim i audio-vizuelnim materijalom procenjivali. Analiza udžbenika vršena je s tri generalna stanovišta: didaktičkog, lingvističkog i tematskog. Autori tih recenzija (str. 9. i 10.) izričito naglašavaju da nisu pošli sa stanovišta da postoji jedan »idealni udžbenik« koji bi odgovarao svim situacijama i svim intencijama učenja stranog jezika. Svesni su da su udžbenici pisani na osnovu različitih koncepcija, ali su mišljenja da zajednički imenitelj svih koncepcija treba da bude isti cilj, a to je osposobljavanje učenika da ovladaju produktivnim znanjem stranog jezika, u ovom slučaju nemačkog jezika.

Knjiga o kojoj je reč podeljena je na dva velika odeljka. U prvom delu autori su izložili svoj način rada, kriterije na osnovu kojih je izvršena recenzija udžbenika, kao i kratke sažete procene svakog pojedinog udžbenika s rezimeom o udžbenicima namenjenih odraslijima i rezimeom o udžbenicima namenjenih deci na početnom stupnju učenja. U drugom delu knjige data je opširna analiza svakog udžbenika u odnosu prema postojećim usvojenim kriterijima.

Kriteriji za procenu udžbenika podeljeni su na tri skupine: didaktičku, lingvističku i tematsku. Veoma ih je mnogo i trebalo bi i suviše prostora da se svi nabroje i prikaže. Ovde ćemo se zadržati samo na nekoliko najbitnijih i imenovati one udžbenike koji su »položili ispit« posle primene svih kriterija. Pri proceni didaktičke vrednosti jednog udžbenika na prvom mestu se nalazi zahtjev za preciznim iznošenjem ciljeva i zadataka koji treba da se ostvare po završetku rada s određenim udžbenikom. Drugi važan kriterij je strukturiranost udžbenika i adekvatnost udžbeničke literature, popratnog didaktičkog materijala (sveske za rad, audio-vizuelna pomoćna sredstva, priručnik za nastavnike i sl.). Jedan od kriterija je i primenjivost udžbeničkog materijala za grupni i individualni rad, pa adekvatnost vežbi za uvežbavanje sva četiri jezična umenja (razumevanje na sluh, govor, čitanje i pisanje). Veoma važan kriterij je provera odražava li se u udžbeniku didaktička koncepcija, tj. na koji način se prezentira i uvežbava gramatička građa, kako se vrši semantizacija novih reči, kako se omogućava sticanje pravilnog izgovora i intonacije, koji su kriteriji rukovodili autore udžbenika pri odбору tekstova, da li su tekstovi usklađeni s uzrastom učenika, jesu li aktuelni i autentični i sl.

Što se tiče lingvističkih kriterija, postavljalo se pitanje može li se u udžbeniku naslutiti ili jasno prepoznati određena jezička teorija, da li primeri, na kojima se objašnjavaju određene jezičke zakonitosti, odgovaraju današnjem pisanom i govornom standardnom jeziku.

U okviru trećeg kruga kriterija radi se ne samo o izboru tekstova već i o proveru da li ti tekstovi daju objektivnu i neulepšanu sliku i informaciju o zemlji čiji se jezik uči (u ovom slučaju o SR Nemačkoj), kao i sadrže li dovoljno vanjezičkih informacija — dovoljno kulturne pozadine — da bi učenici stekli ne samo jezičku već i komunikativnu kompetenciju.

Posle tih detaljnih opisa kriterijuma data su sažeta mišljenja o deficitima i tendencijama s obzirom na ove zahteve u pojedinim udžbenicima. Tako je npr. konstatovano da je samo u dva udžbenika (*Demetz/Puente* i *Vorwärts*) jasno naveden cilj učenja i rezultati koji se posle rada s tim udžbenicima očekuju. Recenzenti su se pri davanju opšte ocene o tim udžbenicima poseb-

no zadržali na problemu progresije u izlaganju gramatičke građe i konstatovali da se ona u većini slučajeva poštuje, ali smatraju da linearna progresija nije uvek najbolje rešenje. Oni se opredeljuju za metod koncentričnih krugova, koji se posebno jasno očituje u udžbenicima *Adler/Steffens*, *Demetz/Puente* i *Deutsch 2000*.

U pogledu aktiviranja učenika i mogućnosti individualnog rada s udžbenikom recenzenti opet ističu udžbenike *Adler/Steffens* i *Demetz/Puente*, kao i *Komm bitte!* Veoma oštro se primećuje da je prosto neverovatno kako većina autora taj zahtev savremene škole i društvenih potreba potpuno zanemaruje. Isto tako zanemaruju u većini udžbenika da vežbe za razvijanje pojedinih umenja nisu dovoljno izdiferencirane niti se dovoljno precizno prezentiraju (posebno za umenje razumevanja na sluh). I tu izuzetak čini udžbenik *Adler/Steffens*, koji za svaku vrstu umenja predviđa dobro uklopljene vežbe. Udžbenik za decu *Komm bitte!* opet predviđa niz raznih mogućnosti za razvijanje produktivnog govora, a udžbenik *Vorwärts* vežbe za uvežbavanje pisanja. I u odnosu prema ostalim didaktičkim kriterijima prednost se daje udžbeniku *Adler/Steffens*, pogotovu u oblasti prezentiranja gramatičke građe i u odnosu prema prezentiranju autentičnih i dobro odabranih tekstova.

Većina udžbenika ne zadovoljava ni lingvističke kriterije. Izuzetak opet čini udžbenik *Adler/Steffens*, ali i *Kaufmann* i *Moderne Welt* i *Schulz/Griesbach*, u kojima se jasno ogleda određena lingvistička pozadina i to u udžbeniku *Adler/Steffens* i *Kaufmann* teorija gramatike zavisnosti, a u *Moderne Welt* i *Schulz/Griesbach* teorija gramatike koja se tiče sadržine — *inhaltbezogen*.

Recenzenti nisu zadovoljni ni izborom tekstova u većini udžbenika. Tekstovi su ili iskonstruisani ili pisani »školskim jezikom«, neživi. Ukoliko su i autentični, ne daju pravu sliku života u Nemačkoj, već ili jednostranu ili čak često ulepšanu. S obzirom na taj kriterij izuzetak opet čini *Adler/Steffens*, koji u težnji da kritički prikažu stvarnost u SR Nemačkoj odlaze — po mišljenju recenzenata — ponekad u drugu krajnost, pa isuviše kritički prikazuju neke postojeće nedostatke u društvu, u školi i na studijama, tako da stranac koji sam nema

prilike da sve to iz ličnog iskustva upozna stiče eventualno ponešto iskripljenu sliku o životu i o ljudima u Nemačkoj (str. 45, »Die Realisierung des Vorhabens, Problemfelder zu konkurieren, gerät jedoch in manchen Teilstücken des Lehrwerks nicht zu hilfreichen Unterscheidungen, sondern zu pamphlethafter Systemschelte: 'das gelobte Land des Konsums' (LT 78) billigt 'mittelalterliche Zustände' in Studentenheimen (TÜ 66) u. a.«).

I udžbenici *Vorwärts* i *Deutsch 2000* s uspehom spajaju učenje jezika s potrebnim informacijama o zemlji čiji jezik deca uče. Konstatovano je da u svim udžbenicima nedostaju tekstovi lepe književnosti (s veoma retkim i malim izuzecima), što sigurno nije dopustivo, jer i literatura spada u kulturnu pozadinu svake zemlje i pri učenju stranog jezika ne sme da se prenebregne.

Posle ovako opšte ocene svih analiziranih udžbenika u knjizi sledi (str. 43—79) analiza svakog pojedinog udžbenika, i to iz već pomenute didaktičke, lingvističke i tematske perspektive. Prostorno bi bilo nemoguće u detalje izneti sve što je o pojedinom udžbeniku rečeno, posebno ne ono što sledi na stranama 81—288, kad se svaki udžbenik ponovno stavlja na vagu s obzirom na svaki pojedinačni kriterij. Jedno se može zajedno s recenzentima zaključiti da su sledeći udžbenici — namenjeni omladini i odraslima — prihvaljivi za učenje nemačkog jezika kao stranog: *Adler/Steffens* je udžbenik koji zahteva dobro osnovno znanje nemačkog jezika, a može se koristiti i van Nemačke, dakle, u inostranstvu. *Demetz/Puente* je pogodan gotovo isključivo za učenje nemačkog jezika u samoj Nemačkoj (studenti koji dođu onamo na studije) a *Deutsch 2000* — s ogradama u odnosu na početni stupanj — može takođe korisno da posluži za sticanje osnovnog znanja i potrebnih umenja. Što se tiče udžbenika za decu, tu su recenzenti izdvojili *Komm bitte!*, *Vorwärts!* te delimično i *Auf deutsch bitte!*

Ovaj kratak prikaz napisan je samo radi informisanja naših nastavnika da bi se, pri eventualnom izboru udžbenika u cilju dopunjavanja postojećih propisanih naših udžbenika, mogli orijentisati i opredeliti za najbolji. Sigurno je, međutim, da ni najbolji udžbenik nekog stranog jezika, pisan za sve maternje jezike, ne može biti bo-

lji i od lošeg udžbenika koji je koncipiran i urađen za učenike određenog maternjeg jezika. I bez naučne baze kontrastivnih studija svaki takav udžbenik će nužno ukazati na razlike između maternjeg i stranog jezika — kontrastiraće, dakle! — i time predupređiti interferenciju ili bar nastavniku ukazati na moguće izvore interferencije, a to je u udžbenicima, o kojima je u prikazanoj knjizi bilo reči, bilo nemoguće ostvariti, niti je to pokušano, a niko to i ne očekuje.² Stoga takve udžbenike nastavnik treba da poznaje, da ume iz njih za sebe i svoj rad iskoristiti ono što je dobro, a s učenicima da radi po onim udžbenicima koji su napisani u našoj zemlji na osnovu koncepcije i kriterija koji važe kod nas.

Pavica Mrazović

Peter Strevens, NEW ORIENTATIONS IN THE TEACHING OF ENGLISH, Oxford, Oxford University Press, 1977, str. 183.

Poslednjih desetak godina pojavilo se više značajnijih dela u oblasti primenjene lingvistike, metodike i metodologije nastave engleskog jezika. Ona su, sasvim razumljivo, donela nova saznanja o nastavi stranih jezika uopšte, a posebno o nastavi engleskog je-

² U jednom svom radu (»Komparativno praćenje rezultata u početnoj nastavi nemačkog jezika na bazi dva različita udžbenika«, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, Knj. XV/2 (1972), str. 579—612) vršila sam dvogodišnje proveravanje rada na bazi dva različita udžbenika (Kessler, H.: *Deutsch für Ausländer* i Razboršek, L.: *Govorimo nemački*, udžbenici za V i VI razr. osnovne škole) i došla do zaključka da su učenici radeći po ne naročito dobrom udžbeniku od L. Razboršekove bez ikakvih dodatnih audiovizuelnih sredstava postigli bolje rezultate od onih koji su radili po udžbeniku od Kesslera sa svim mogućim popratnim materijalima. Posebno su bolje savladali one jezične partije koje se razlikuju od maternjeg jezika, jer je u udžbeniku tim partijama bila posvećena posebna pažnja. To nijedan udžbenik pisan za sve maternje jezike ne može da pruži.

zika. Ukoliko bismo pokušali da napravimo neku sistematizaciju tih saznanja, mogli bismo da zaključimo da se ona kreću u pravcu teorijskih studija o učenju i predavanju stranih jezika, u pravcu metodologije i tehnika prezentiranja, u pravcu novih rešenja u nastavi stranih jezika kao odgovora na savremene potrebe i zahteve, u pravcu novih teorijskih ispitivanja jezika i, najzad, u pravcu pravilnog korišćenja nastavnih sredstava i tehnika.

Sledeći navedene pravce Piter Strevens (Peter Strevens) je izdao zbirku svojih radova pod naslovom »Novi pravci u nastavi engleskog jezika« (New Orientations in the Teaching of English), kojom je obuhvatio i neke publikovane ranije, u periodu od 1973—1976. god., kao i neke pisane za ovu zbirku. Knjiga je podeljena na pet delova i svaki deo sadrži razmišljanja, saznanja i informacije u okviru jednog od pomenutih pravaca. Delovi su dalje podeljeni na poglavlja.

Prvi deo »Principi i teorija u nastavi jezika« (Principle and Theory in Language Teaching), str. 1—52, razmatra savremena shvatanja o nastavi jezika. Taj deo se sastoji od četiri poglavlja. U poglavlju 1. »Učenje drugog jezika« (Second Language Learning) Strevens nedvosmisleno zastupa gledište da ne postoji jedan jedinstveni metod učenja engleskog jezika koji bi bio najbolji za sve učenike i pri svim uslovima, već da u zavisnosti od učenika i uslova neki metodi mogu da daju bolje rezultate od drugih. Poglavljem 2 pod naslovom »Teorijski model procesa učenja i predavanja jezika« (Theoretical Model of Language Learning/Teaching Process) Strevens postavlja teorijski model učenja i predavanja jezika, ističući da taj veoma složeni proces može bolje da se razume ukoliko se posmatra kao skup izvesnog broja faktora. U svom modelu procesa učenja i predavanja jezika, Strevens izdvađa dvanaest faktora, smatrajući da se svaki problem koji se pojavi bilo kod nastavnika, bilo kod učenika, a relevantan je ili za učenje ili za predavanje jezika, može podvesti pod jedan od njih. Pod faktorima koji čine model procesa učenja i predavanja jezika, autor smatra sledeće: 1) politiku i ciljeve, 2) administraciju i organizaciju, 3) relevantne stručne discipline, 4) izbor tipova učenja i podučavanja jezika, 5) obučavanje nastavnika, 6) metod u nastavi, 7) metodologiju, 8) nastavni plan i program, 9) nastavne

materijale, 10) postignuti uspeh i u učenju i u podučavanju, 11) učenika, 12) vrednovanje postignutog uspeha. Poglavlje 3 nosi naslov »Definicija primenjene lingvistike« (On Defining Applied Linguistics). O primenjenoj lingvistici mnogo se pisalo, a jedno vreme bila je i osporavana kao nauka. Danas više nema sumnje da je primenjena lingvistika nauka, ali je isto tako činjenica da ime koje nosi nije najadekvatnije. Primenjena lingvistika niti je samo primena teorije, niti je samo lingvistika, kao što bi se iz imena moglo zaključiti. Ta lingvistika spada u red multidisciplinarnih nauka i autor pokušava da da njenu definiciju kroz pet postulata: a) Primenjena lingvistika ima svoje osnove u teoriji. b) Te osnove su višestruke, tj. nalaze se u raznim naučnim disciplinama kao što su npr. lingvistika, psihologija, teorija informacija, sociologija, antropologija, pedagogija, filozofija. c) Primenjena lingvistika nije ograničena samo na učenje i predavanje stranih jezika. d) Kod svakog novog zadatka dolazi do nove definicije primenjene lingvistike. e) Primenjena lingvistika je u svojoj biti dinamična, a ne statična disciplina. Poglavlje 4 ima naslov »Usvajanje jezika, učenje jezika, predavanje jezika« (Language Acquisition, Language Learning, Language Teaching). O tome se veoma mnogo pisalo, pa i mnogo se nagađalo. Neki naučnici su smatrali da ne postoje bitne razlike između usvajanja maternjeg i učenja stranog jezika uz pomoć nastavnika. Danas se, zahvaljujući novijim psiholingvističkim istraživanjima, zna da postoje znatne razlike između ta dva procesa. Složivši se s tim, Strevens dalje razmatra odlučujuće činioce u učenju i poučavanju, među koje on ubraja učenika, nastavnika i situaciju u kojoj oni međusobno utiču jedan na drugoga.

Drugi deo knjige »Metodologija i obučavanje nastavnika« (Methodology and Teacher Training), str. 53—86, sadrži tri poglavlja. Poglavlje 5 tretira probleme vezane za naslov »Britanska i američka metodologija u nastavi engleskog jezika: sličnosti i razlike« (British and American Methodology in English Language Teaching: Similarities and Differences). Iako Amerikanci i Englezi govore istim jezikom, iako su njihovi pogledi na nastavu i obrazovanje, uopšteno posmatrajući, prilično slični, ipak postoje znatne razlike u metodologiji nastave engleskog kao stranog jezika. One dolaze kao posledica

razlika koje postoje u uslovima života, kulturama, lingvističkim školama, istorijskom i intelektualnom razvoju. Razlike takođe nastaju i kao posledica različitih potreba. Naime, američki metodi su uglavnom predviđeni za nastavu engleskog jezika unutar SAD, dok su britanski metodi najvećim delom predviđeni za nastavu engleskog jezika van granica Britanije. Razdvajajući pojmove: engleski kao strani jezik i engleski kao drugi jezik, Strevens konstatuje da manje razlike postoje u metodologiji nastave engleskog kao drugog jezika jer su potrebe sličnije. U nastavku ovog poglavlja autor detaljnije prikazuje britanske metode, zadržavajući se na pristupu, ciljevima, programu, tehnikama prezentiranja nastavne materije, nastavi gramatike, nastavi čitanja i pisanja, jezičkim vežbanjima, nastavnim sredstvima itd. Poglavlje 6 nosi naslov »Neki osnovni principi obučavanja nastavnika« (Some Basic Principles of Teacher Training). O problemu obučavanja nastavnika se, nažalost, malo piše iako postoji velik broj knjiga i članaka o raznim vidovima nastave jezika. Međutim, jasno je da bez dobrog, tj. dobro obučenog nastavnika ne može da bude dobra nastava.¹ Obučavanje nastavnika može se smatrati kao pokušaj da se postigne sklad između potpuno različitih elemenata čija se priroda razlikuje zavisno od zemlje, nivoa obrazovanja i drugih činilaca. Pod tim elementima Strevens smatra sledeće: a) lične attribute budućeg nastavnika; b) individualne i grupne attribute njegovih budućih učenika; c) prirodu obrazovnog procesa, nastave uopšte i nastave jezika posebno; d) posao za koji se obučava budući nastavnik; e) realne mogućnosti obučavanja. Autor se zalaže da nastavnici stranih jezika budu osobe koje poseduju određene psiho-fizičke osobine neophodne za uspešno obavljanje svog odgovornog posla. U nastavku autor kaže da kurs za obučavanje nastavnika mora da sadrži četiri osnovna elementa: 1) selekciju budućih nastavnika, i to pre i posle obučavanja; 2) stalno lično usavršavanje; 3) opšte stručno i pedagoško obučavanje; 4) posebno obučavanje za nastavnika stranih jezika.

¹ Perren, G. E., ed., *Teachers of English as a Second Language: Their Training and Preparation*, London, Cambridge University Press, 1968.

Poglavljem 7 »Nastava govornog jezika: Fonetika, uvežbavanje govora i nastava izgovora (Teaching the Spoken Language: Phonetics, Speech Training and Pronunciation Teaching) daju se osnovna načela nastave izgovora. U nastavi engleskog jezika se problemi nastave izgovora često mešaju s problemima učenja izgovora, što je sasvim pogrešno. Osnovno načelo nastave izgovora sastoji se u tome da se svakom učeniku, zavisno od njegovih ličnih sposobnosti, pruži odgovarajuća nastava.

U trećem delu, »Specijalni problemi u nastavi engleskog jezika (Special Problems in ELT), str. 87—116, obrađuju se dva značajna problema. Poglavlje 8 »Nastava engleskog jezika za specijalne potrebe« (The Teaching of English for Special Purposes) odnosi se na učenje engleskog jezika vezano za specifični posao, oblast ili potrebe. Drugim rečima, u pitanju je učenje tzv. tehničkog engleskog ili jezika struke, jednog registra engleskog jezika o kome se danas sve više govori i piše. To je i sasvim razumljivo kad se ima na umu sve veća potreba za praćenjem stručne literature, komuniciranjem (pismenim i usmenim) sa stranim stručnjacima, tumačenjem uputstava za korišćenje različitih mašina, instrumenata, lekova itd.² Strevens definiše kurseve za učenje tehničkog engleskog kao kurseve čiji su ciljevi i sadržaji određeni funkcionalnim i praktičkim zahtevima učenika. Daje klasifikaciju i analizu takvih kurseva, ističući da se pri planiranju takvih kurseva moraju naročito uzeti u obzir komunikativne potrebe učenika. Poglavlje 9 »Učenje i nastava čitanja« (The Learning and Teaching of Reading) govori o razvijanju jezične veštine koja je dugo vreme bila zapostavljena. Prihvatajući shvatanje lingvistike da je govor primarni oblik jezika, nastavnici su insistirali na uvežbavanju razumevanja govora i govora kao primarnih jezičkih veština, dok su sekundarne jezičke veštine — čitanje i pisanje zapostavljali. To je jednim delom došlo i kao reakcija na gramatičko-prevodni metod, koji je nekada dominirao u nastavi stranih jezika. Međutim, danas se smatra da je ipak potrebno naći neku ravnotežu između razvijanja primarnih i sekun-

darnih jezičkih veština i pri tome se prvenstveno misli na povećanu potrebu razvijanja veštine čitanja. Jezička veština čitanja je složena aktivnost i uvežbavajući je, učenik prolazi kroz različite stadijume, koji obično odgovaraju njegovu opštem napretku u učenju jezika. Strevens smatra da postoji mnogo materijala i nastavnih tehnika namenjenih razvijanju veštine čitanja na nižem-početnom nivou, ali da se oseća nedovoljna pripremljenost nastavnika, kao i nedostatak materijala i nastavnih tehnika za razvijanje jezičke veštine čitanja na srednjem i višem nivou. Kod nas, na primer, tek su počela ispitivanja u vezi sa sposobnošću čitanja na stranom i materijalnim jeziku.³

Četvrti deo »Jezik koji poučavamo« (The Language We Teach), str. 117—156, sastoji se od tri poglavlja. Prva dva poglavlja ovog dela posmatraju varijante engleskog jezika s različitih stanovišta. Treće poglavlje govori o dve varijante engleskog jezika, tj. o britanskom i američkom engleskom. Poglavlje 10 »Varijante engleskog jezika: Opis razlika« (Varieties of English: the Description of Diversity) posmatra varijante engleskog jezika sa dva stanovišta, i to sociolingvističkog i deskriptivnog. Sociolingvistika počinje od pretpostavke ili uviđanja da uvek kada se jezik događa, tj. kad neko govori, sluša, čita ili piše, on se događa u socijalnom kontekstu. To znači da postoji posebna situacija u kojoj se taj jezik događa, osoba ili ljudi koji govore imaju svoj identitet i kao pojedinci i kao članovi svoje društvene zajednice; jezik koji se događa ima svoju posebnu nameru i funkciju. Opisanje razlika u jeziku u stvari je opisivanje razloga zbog kojih ljudi govore i pišu upravo onako kao što govore ili pišu umesto da se koriste drugim mogućim načinima da kažu ili napišu istu stvar. Razlozi su veoma složeni i zahtevaju složen sistem kategorija za opisivanje. Sa stanovišta sociolingvistike, varijante engleskog jezika predstavljaju manifestaciju: a) geografskog i socijalnog porekla pojedinih i stepena do koga školovanje pojačava ili slabi osobine koje on nosi kao član svoje društvene klase (u dijalektu, naglasku, itd.); b) sklonosti prema »standardnoj« i »nastandardnoj«

² The British Council, English Teaching Information Centre, *English for Specific Purposes*, London, 1976.

³ The British Council, English Teaching Information Centre, *English for*

upotrebi jezika, selekciji određenih jezika u višejezičkoj društvenoj zajednici, kao i sklonosti prema učenju stranih jezika; c) različitih i jedva приметnih, ali ipak veoma značajnih načina na koji ljudi organizuju svoj jezik u međusobnom komuniciranju; d) razvoja »pidgin« i kreolskog engleskog, pojave novih jezika, pojava pozajmljivanja i drugih uticaja među jezicima; e) integracije svih tih fenomena u jedan jedinstveni sistem koji je u skladu s teorijskim postavkama iz sociologije, antropologije i drugih naučnih disciplina. Nešto je bliži potrebama nastavnika engleskog jezika rad onih naučnika koji se bave deskripcijom jezika. Deskripcija jezika ima dugu tradiciju još od vremena Svita, Jespersena i Palmera. U deskriptivnom proučavanju varijanti engleskog jezika Strevens prihvata temu koju je postavio Gregory⁴ i po kojoj postoje tri kategorije varijanti: 1) di-jalekatske, koje predstavljaju lingvistički odraz stalnih osobina korisnika u jezičkim situacijama; 2) di-jatipične, koje predstavljaju lingvistički odraz korisnikove upotrebe jezika u situacijama; 3) grupa kategorija koje predstavljaju korisnikov odnos prema medijumu i kod kojih se pravi razlika između razgovora i monologa, između pisanog jezika koji treba da se govori kao da nije napisan, i pisanog jezika koji ne mora da se govori, itd. U poglavlju 11 »*Varijante engleskog jezika: Pristup sa stanovišta nastave engleskog kao stranog jezika*« (Varieties of English: a TEFL Approach) autor iznosi svoje mišljenje po kome prethodna dva pristupa varijantama engleskog jezika nisu od velike koristi nastavnicima za njihove praktične potrebe i, stoga, on stvara novi pristup namenjen upravo nastavnicima engleskog jezika. Prema ovom pristupu varijante u engleskom jeziku javljaju se iz tri razloga: 1. specifičnosti korisnika, tj. govornika ili pisca; 2. specifičnosti upotrebe, tj. teme, predmeta, svrhe, komunikativne namere itd.; 3. razlika koje postoje u društvenim odnosima, tj. stepenu formalnosti koji postoji između govornika/pisca i onih kojima se obraća itd. U nastavku autor analizira ove tri kategorije varijanti. Poglavlje 12 nosi naslov »*Britanski i američki engleski*

⁴ Gregory, M., *Aspects of Varieties Differentiation*, Journal of Linguistics, Volume 3, No. 2, 1967.

(British and American English).⁵ Kad govorimo o tim dvema varijantama engleskog jezika, moramo imati na umu da i Britanci i Amerikanci imaju razuman stav prema svom jeziku. Oni su naime svesni toga da govore i pišu jednim jezikom — engleskim. Razlike koje se javljaju između dve varijante najbrojnije su u izgovoru. Razlike u vokabularu su evidentne i proizvod su različitih kultura, dok su razlike u gramatici zanemarljive.⁶

Peti deo »*Neka tehnička pitanja* (Some technical questions), str. 157—171, ima dva poglavlja. Poglavlje 13 nosi naslov »*Prednosti i ograničenja jezične laboratorije*« (Advantages and Limitations of the Language Laboratory). Među nastavnicima postoje podeljena mišljenja o efikasnosti jezičke laboratorije. Jedni smatraju da je laboratorija sama po sebi garancija uspeha, dok drugi smatraju da ona predstavlja gubljenje vremena i novca. Objašnjenje za tako podeljena mišljenja autor nalazi u tome što mnogi zane-maruju nepobitnu činjenicu da je jezička laboratorija, bez obzira na to koliko je savršena, ipak samo nastavno sredstvo i uspeh u radu s njom najviše će zavisiti od kreativnosti nastavnika koji je koristi. Da bi rad u jezičkoj laboratoriji dao pozitivne rezultate, moraju biti ispunjeni neki osnovni zahtevi, kao što su dobro tehničko održavanje uređaja, dobro obučeni nastavnici i adekvatni nastavni materijali.⁷

Poglavlje 14 pod naslovom »*Kuda je otišao sav novac? Treba izvršiti analizu troškova nastave stranih jezika* (Where has all the money gone? The need for cost-effectiveness studies in the teaching of foreign languages) veoma je zanimljivo. Verovatno stoga što je reč o humanistima, nastavnici stranih jezika retko razmišljaju o sas-ma materijalnoj strani nastave, odnosno o ne malim troškovima koje njihova nastava iziskuje. Autor se zalaže

⁵ Quirk, R., Marckwardt, A., *A Common Language, British and American English*, London, The BBC and US Government, 1964.

⁶ Janicki, K., *Elements of British and American English*, Warszawa, Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977.

⁷ Dakin, J., *The Language Laboratory and Language Learning*, London, Longman, 1973.

za uporedne analize troškova nastave i postignutog uspeha koji bi bio posledica korišćenja skupih i sve skupljih nastavnih sredstava. Takve analize bi možda mogle da opravdaju velike troškove u oblasti nastave stranih jezika.

Na kraju svoje knjige, str. 172—176, autor daje bibliografiju od 113 relevantnih bibliografskih jedinica. Možda bi izbor bibliografskih jedinica mogao da bude dopunjen odličnom Deikinovom (Dakin, J.) knjigom o jezičkim laboratorijama. Na str. 177—178, autor daje spisak stručnih časopisa iz oblasti primenjene lingvistike i na kraju, str. 179—183, indeks.

U celini uzeto, ovo je dobra knjiga i predstavlja koristan doprinos literaturi iz oblasti primenjene lingvistike. Autor je naćeo mnogo interesantnih i raznorodnih tema, od kojih ipak nije svakoj posvetio dovoljno prostora. Voleli bismo da smo iz ove knjige više saznali o tehničkom engleskom, o nastavi ćitanja, o troškovima koje iziskuje nastava stranih jezika itd., jer su ove teme danas veoma aktuelne i još uvek nedovoljno obraćene.

Edita Ćavić

Kronika

VIII MEĐUNARODNI SLAVISTIĆKI KONGRES

U Zagrebu i u Ljubljani je od 3. do 9. rujna 1978. održan Osmi međunarodni slavistićki kongres, na kojem se okupilo više od tisuću pet stotina slavista iz tridesetak zemalja svijeta. Na tom dosad najvećem slavistićkom skupu proćitano je oko tisuću znanstvenih referata i saopćenja iz oblasti slavenskih jezika, knjićevnosti i folkloristike.

Kongresu je predsjedavao slavist iz Ljubljane dr Bratko Kreft.

Podsjetimo se ovdje nekih momenata iz povijesti slavistićkih kongresa: I slavistićki kongres održan je u Pragu (1929), II u Varšavi i Krakovu (1934). III je kongres trebao biti održan u Beogradu (1939) i već su bili objavljje-

ni pripremni znanstveni radovi, ali zbog početka drugog svjetskog rata kongres nije bio održan. Na inicijativu A. Belića sazvano je 1955. u Beogradu prošireno savjetovanje slavista iz mnogih zemalja, koje se smatra III slavistićkim kongresom. Na tom je savjetovanju izabran Međunarodni slavistićki komitet (MSK), stalna znanstvena organizacija koja djeluje između kongresa i priprema kongrese. IV kongres održan je u Moskvi (1958), V u Sofiji (1963), VI ponovo u Pragu (1968), VII u Varšavi (1973). Na zasjedanju Međunarodnog slavistićkog komiteta u Ljubljani 7. rujna dogovoreno je da se IX kongres održi u Kijevu 1983. Na toj je sjednici za predsjednika MSK za slijedeće petogodišnje razdoblje izabran akademik Mihail Pavlović Alekseev, predstavnik zemlje u kojoj će se održati slijedeći kongres.

VIII kongres u Zagrebu protekao je u znaku dvojice velikih pisaca — Lava Nikolajevića Tolstoja, ćija je 150-godišnjica roćenja bila upravo na dan zatvaranja Kongresa, i Miroslava Krleće, ćiji smo 85. roćenđan obiljećili ove godine. Na svećanom otvorenju kongresa u dvorani »Vatroslav Lisinski« u Zagrebu je akad. M. P. Alekseev proćitao referat »*Всемирная слава Л. Н. Толстого*«, a dr Frangeš referat »*Miroslav Krleća*«.

Rad kongresa odvijao se u pet sekcija: I. *Lingvistika*, II. *Znanost o knjićevnosti*, III. *Literarno-lingvistićka problematika*, IV. *Folkloristika*, V. *Općeslavenska historijsko-filološka problematika*. Referenti i diskutanti govorili su na svim slavenskim i mnogim neslavenskim jezicima.

Za razliku od dosadašnjih kongresa, na kojima su dominirale tradicionalne slavistićke historijsko-filološke teme (problemi nastanka slavenske pismenosti, staroslavenskog jezika, rekonstrukcije oblika praslavenskog jezika, historijska fonetika, gramatika, povijest slavenskih knjićevnosti, stare slavenske knjićevnosti i dr.), zagrebaćki će kongres u povijesti slavistike biti oznaćen kao okretanje prema suvremenim temama i u lingvistici i u znanosti o knjićevnosti.

U vrlo opsećnom programu kongresa — paralelno je istodobno referiralo više znanstvenika, pa je i sama lingvistićka sekcija radila istodobno u 4 dvorane — nemoguće je bilo ćuti sve referate koji bi nas zanimali. Spomenut ćemo stoga samo neke koji tretiraju

probleme od interesa za nastavnike stranih jezika, posebno nastavnike ruskog jezika.

Kako u suvremenoj nastavi jezika veliku pažnju posvećujemo razvijanju komunikativne kompetencije učenika, saopćenje E. Zemske (SSSR) »Osobine ruskog govora i struktura komunikacijskog akta«, pročitano u lingvističkoj sekciji, bez sumnje će nam dati mnogo dragocjenih podataka. Autorica analizira u oblasti sintakse, nominativnih jezičnih sredstava i tvorbe riječi one specifične osobine ruskog govornog jezika koje ga čine posebnim lingvističkim sustavom i razlikuju ga (u okvirima književnog jezika) od kodificiranog jezika. Govorni se jezik opisuje kao jedna od komponenta komunikacijskog akta u kojem ponašanje sugovornika (mimika, geste i dr.) ima isto tako važnu ulogu kao i govorna sredstva. Autorica ispituje odnose govornih sredstava i strukture komunikacijskog akta u različitim tipičnim situacijama. U saopćenju o tipologiji oblika odgovora u ruskom i njemačkom R. Conrad (DDR) iznosi rezultate proučavanja dijaloških struktura tipa »pitanje — odgovor« i mogućnosti kontrastivno-tipološkog opisa odgovora u ruskom i njemačkom jeziku.

Nastavnici koji jezik predaju u školama s tehničkim usmjerenjem mogli su naći korisne informacije u saopćenju M. Dumitrescu (Rumunjska) »Novo u leksici suvremenog ruskog jezika«. Autorica razmatra kratice, jednu od značajki jezika 20. stoljeća, iznosi njihova bitna obilježja (grafička, derivacijska, morfološka, stilistička). Analiziraju se kratice iz različitih oblasti znanosti — matematike, fizike, kemije, biologije, lingvistike.

O načinu označavanja engleskih vlastitih imena u ruskom jeziku govorio je slavist iz Finske L. Iivainen. Ch. Hougaard (Danska) istražuje odnose glagola i imenica s prefiksom o-/ob-, uspoređuje njihovu tvorbu i sadržaj. J. Marvan (Australija) posvećuje pažnju dubinskim (neempirijskim) konstrukcijama ruskih fleksijskih morfe-
ma.

Mnogi su referati bili posvećeni kontrastivnoj analizi slavenskih jezika. Zanimljiv je bio referat R. Ružičke (DDR) »Fragment tipologije priloških struktura suvremenih slavenskih književnih jezika (ruski, poljski, češki, srpskohrvatski)«, u kojem autor siste-

matizira razlike u upotrebi, sintaktičkoj strukturi i semantičkom sadržaju priloških konstrukcija u slavenskim jezicima. U referatu A. Menac »Iz problematike frazeološke sinonimije u ruskom i hrvatskosrpskom književnom jeziku« pokazana su svojstva frazeološke sinonimije u različitim semantičkim sferama u oba jezika i na toj se osnovi provodi njihova kontrastivna analiza. Kontrastivno analiziraju pojave jednog od slavenskih jezika u odnosu prema neslavenskom F. Giusti (Italija), M. Mikeš i R. Filipović (Jugoslavija), E. Vrabie (Rumunjska), I. Tarnavecka (Kanada), B. Tukan (Izrael) i dr.

J. F. Levin (SAD) proučava kontinuitet glasovnih promjena u ruskim dijalektima u svjetlu suvremene sociolingvistike. (Na kongresu smo čuli znatan broj referata na sociolingvističke teme.)

I u sekciji znanosti o književnosti dominirale su suvremene teme. Mnogi su slavisti istraživali zbivanja u doba ruske i evropske književne avangarde dvadesetih i tridesetih godina ovog stoljeća (N. Denissoff, W. G. Weststeijen, H. Lapl, W. Arndt), a čuli smo referate i o najsuverenijim temama. Zapažen je referat A. Flakera »Krlježa u svjetlu avangarde«. O Krlježi je govorio i I. Lökös iz Mađarske i drugi. C. de Maegd-Soep (Belgija) otkriva elemente Čehovljeva utjecaja u djelima suvremenih sovjetskih novelista Aksjonova, Antonova, Belova, Bitova, I. Grekove, Kozakova, Nagibina, Solouhina, Sukšina, Tendrjakova, Trifonova.

Najveći je broj referata bio posvećen stvaralaštvu Tolstoja i njegovu utjecaju na kasnije pisce. M. Naumann (SAD) pokazuje utjecaje Tolstojeva romana »Rat i mir« na Hemingwaya i na njegov roman »Kome zvono zvonilo«. O problemu odnosa čitatelja i pisca u Tolstoja referirao je W. G. Jones (Velika Britanija). Više referenata proučava Tolstojevu estetiku (J. Scanlan, W. B. Edgerton, M. Novicov).

Za vrijeme održavanja kongresa bile su u Zagrebu otvorene izložbe »Međunarodna izložba slavističkih publikacija«, »Zagreb — riznica glagoljice«, »Tolstoj u nas«, »Krlježina riječ u nas i u svijetu«.

Milica Bukarica

Savjetovanje Saveza Društava za strane jezike Jugoslavije na temu: Strani jezik

Sremska Mitrovica 30. rujna i 1. listopada 1978.

Cilj savjetovanja bio je okupiti sve one koji su već u toku realizacije preobrazaja odgoja i obrazovanja i one koji tek u godini 1979. započinju radom u završnom stupnju usmjerenom obrazovanju.

Stoga je i tema seminara bila: *strani jezici u usmjerenom stupnju obrazovanja na fakultetima i na srednjim školama.*

Organizator savjetovanja okupio je desetak stručnjaka iz svih republika i pokrajina da iznesu dosadašnja iskustva i stavove u vezi s provođenjem reformskih zadataka kako bi se ne samo izmijenila iskustva već i sagledali problemi, poteškoće i pronalazila rješenja za njihovo uklanjanje.

Mnogobrojni referati potakli su živu diskusiju i mnoga pitanja, a rezultat savjetovanja proizlazi iz zaključaka, od kojih ćemo citirati samo one najvažnije.

Zaključci se odnose na buduću suradnju i na razmjenu informacija:

1. savjetovanje ovakvog tipa treba da se održi najmanje jednom svake godine;

2. slijedeće godine organizator savjetovanja je SR Hrvatska, u koju prelazi i sjedište Saveza društava, a predložena tema je: »Uloga nastavnika u društveno-političkom radu, odgoju i obrazovanju«;

3. razmjena iskustava provodila bi se na tri nivoa:

- putem stručnih časopisa i biltena
- putem zajedničke suradnje na realizaciji nastavnih programa u vidu razmjene radnih materijala
- suradnjom na praćenju programa
- razmjena instrumenata praćenja za učenika i nastavnika na području permanentnog obrazovanja nastavnika
- povezivanjem programskih struktura u vertikali s posebnim osvrtom na završne ispite u jezičnim usmjerenjima.

Savjetovanje je bilo vrlo korisno i jedinstveni je zaključak svih prisutnih bio da su dobivene informacije i razmjene iskustava pomogle da se neke dileme razjasne, a potaklo se i razmišljanje za bolju i efikasniju realizaciju reformskih tokova.

Davorka Celmić

Jugoslaveni u Nacionalnom Institutu za jezike NR Angole

Više od 15 godina duga borba angolskog naroda za oslobođenje od kolonijalnog ropstva pobjedonosno je završena 11. studenog 1975, kada je Agostinho Neto svečano proglasio nezavisnost zemlje i stvaranje Narodne Republike Angole. Tek oslobođena republika suočila se s mnogim problemima. I dalje su se vodile borbe na sjeveru i na jugu, gdje su upadali strani vojnici. Unutar zemlje trebalo je riješiti mnoge neriješene socijalne probleme. Još u toku oslobodilačkog rata otpočela je borba s nepismenošću. Nakon stjecanja nezavisnosti za angolskog čovjeka otvorena su vrata liceja i sveučilišta, nekada za većinu nedostupna. Otvaraju se nove visoke škole. Jedna od njih je i Nacionalni institut za jezike, koji je nakon višemjesečnih priprema svečano otvoren 17. svibnja 1978. u Luandi.

U institutu radi nekoliko odjela. U Odjelu za nacionalne jezike proučavat će se sedam nacionalnih afričkih jezika rasprostranjenih na teritoriju NR Angole. Programom je predviđeno da se opišu jezici, sastavi za svaki odgovarajući alfabet, napišu audiovizualni udžbenici i drugi priručnici za učenje tih jezika. U radu u ovom odjelu sudjelovat će lingvisti, pedagozi i, naravno, Angolci koji tim jezikom govore.

U Odjelu za strane jezike zaposleni angolski građani mogu uz rad naučiti jezik koji im je u poslu potreban: engleski, francuski, njemački, ruski. Za strane stručnjake koji rade u NR Angoli ovaj odjel organizira tečajeve portugalskog jezika. Jezike predaju angolski stručnjaci i profesori kojima su ti jezici materinski. Programom Instituta predviđeno je da se u ovom odjelu obrazuju nastavnici stranih jezika za angolske škole. Nastava za njih otpočet će već u travnju 1979, a prvi studenti, budući nastavnici, bit će sadašnji najbolji polaznici intenzivnih tečajeva stranih jezika.

U Odjelu za rehabilitaciju sluha sada se formiraju stručnjaci koji će raditi na rehabilitaciji djece oštećena sluha i govorno retardirane djece — uglavnom ratne siročadi koja u ratnim prilikama nisu imala uvjeta za normalan razvoj.

U pripremama za otvaranje Instituta i u radu na samom početku veliku pomoć ovoj mladoj visokoškolskoj us-

tanovi pružila je Jugoslavija. Jugoslavenska je vlada poklonila Institutu velik broj preciznih aparata potrebnih za rad u svim trima odjelima, a također i udžbenike za učenje engleskog, francuskog i ruskog jezika. Uz pomoć jugoslavenskih stručnjaka napisan je audiovizualni tečaj portugalskog jezika. Jugoslavenski su stručnjaci formirali angolske kadrove za rad u sva tri odjela. Centru SUVAG iz Zagreba i njegovu direktoru prof. dr Guberini povjerenje je da organizira odlazak jugoslavenskih profesora u NR Angolu.

U Odjelu za strane jezike radila su četiri jugoslavenska profesora. Oni su pripremali angolske i strane nastavnike za izvođenje nastave po najsvremenijim metodama u tečajevima engleskog, francuskog, njemačkog i ruskog jezika. Jugoslavenski su profesori predavali metodiku nastave stranog jezi-

ka, organizirali nastavu u tečajevima, upućivali nastavnike u praktičan nastavni rad, davali im potrebne savjete. Da bi se ublažio nedostatak potrebnih priručnika, jugoslavenski su profesori sva svoja predavanja napisali i rukopise poklonili Institutu, te će ih ovaj upotrebljavati kao priručnike u obrazovanju budućih nastavnika stranih jezika.

Vrlo prisni i srdačni odnosi između jugoslavenskih profesora i angolskih studenata svakako su bili razlog da se uloži što veći napor u svladavanje stranog jezika na kojem se moglo razgovarati s jugoslavenskim profesorom, prijateljem.

Jugoslavenski profesori pozvani su da i slijedeće godine pomognu u radu kada Institut bude formirao prve svoje nastavnike stranih jezika.

Milica Bukarica

Podaci o autorima

Lj. G. Aleksandrova, lektor, Odsjek za slavistiku, Fil. fak., Zagreb; prof. dr Ivana Batušić, Odsjek za romanistiku, Fil. fak., Zagreb; Annie Bouziques, lektor, Centar za jezike, Zagreb; Milica Bukarica, profesor, Institut za strane jezike, Zagreb; mr Davorka Celmić, savjetnik, Zavod za PP službu SRH, Zagreb; mr Marija Cvelić, predavač, Ekonomski fakultet, Split; Edita Čavić, profesor, Beograd; Vesna Gliha, profesor, Školski centar za pedagoško-nastavničko usmjerenje, Zagreb; prof. dr Gerhard Helbig, Universität Leipzig, DRNJ; prof. dr Rudolf Hoberg, Universität Darmstadt, SRNJ; Vesna Izaković, profesor, Viša zrakoplovna škola, Zagreb; Palma Katalinić-Udovčić, predavač, Fakultet strojarstva i brodogradnje, Zagreb; O. D. Mitrofanova, profesor, Institut za ruski jezik »A. S. Puškin«, Moskva; prof. dr Pavica Mrazović, Filološki fakultet, Novi Sad; dr Rolf Tauscher, lektor Odsjek za germanistiku, Fil. fak., Zagreb; prof. dr Stanko Žepić, Odsjek za germanistiku, Fil. fak., Zagreb;